

Neidonkenkä

Norna
Calypso bulbosa

Uhanalaisuusluokka (IUCN): vaarantunut (VU)

Uhanalainen (LSA 1066/2023)

Rauhoitettu (LSA 1066/2023)

EU:n lajikoodi: 1949

Luontodirektiivin laji (liite/liitteet II ja IV)

BOR suojelutaso epäsuotuisa riittämätön, heikkenevä

Luonnehdinta

Neidonkenkä on viehättävimpiä kämmeköitämme. 10–20 cm pitkän varren tyvellä on yksi talvehtiva, soikea, pitkitäispoimuinen, alta violetti lehti. Varren latvassa on kolmesenttinen, vaniljantuoksuinen kukka. Kukan konttimainen huuli on valkea ja ruskeatäplikäs. Muut kehälehdet ovat kapeat ja vaaleanpunaiset. Neidonkenkä kukkii varhain, etelässä jo toukokuussa ja pohjoisessakin pääosin ennen juhanusta. Kukkimisen jälkeen kehittyy nuijomainen, pysty kota.

Elinympäristö ja levinneisyys

Neidonkenkä on valtaosin kalkkiseutujen vanhojen, kuusi-valtaisten metsien kasvi. Kasvupaikka-valikoima on kuitenkin laaja katajaisista männiköistä lehtoihin ja lettokorpiin. Pääesiintymisalueita ovat Kuusamo sekä Etelä- ja Keski-Lapin kalkkialueet. Myös eteläisessä Suomessa on yksittäisiä esiintymiä.

Nykytila ja uhkatekijät

Metsän avohakkuu ja auraus sekä muut metsänhoitotoimet ovat hävittäneet neidonkengän lukuisilta paikoilta. Moni esiintymä on aikoinaan tuhoutunut pello-raivauksessa, ja asutuskeskusten liepeillä kasvi on jäänyt rakentamisen jalkoihin. Neidonkenkää uhkaavat myös kaivostoiminta, keruu ja yritykset siirtää kasvi puutarhaan. Varhain kukkivat kasvit voivat tulevaisuudessa kärsiä lumettomia talvia seuraavista ankarista kevähallloista tai kuivuuskausista. Noin puolet neidonkengän esiintymistä on suojelualueilla.

Hoitosuositukset

Neidonkenkä ei siedä avohakkuuta tai voimakkaita harvennushakkuuta, eikä kasvupaikan maanpinnan muokkausta. Läkissä metsissä kevyet harvennushakkuut voivat olla mahdollisia, sillä ne saattavat parantaa pölytystä ja siementen itämismahdollisuuksia. Osa kasvupaikoista on metsälain erityisen tärkeitä elinympäristöjä (lehdot, lehtokorvet), joita on metsälain mukaan käsiteltävä niin, että niiden ominaispiirteet säilyvät.

Lähteet

- Abeli, T., Jäkäläniemi, A., Wannas, L., Mutikainen, P., Tuomi, J. 2013: Pollen limitation and fruiting failure related to canopy closure in *Calypso bulbosa* (Orchidaceae), a north-ern food-deceptive orchid with a single flower. *Botanical Journal of the Linnean Society* 171: 744–750.
- Hämet-Ahti, L., Suominen, J., Ulvinen, T. & Uotila, P. (toim.). 1998. Retkeilykasvio. 4. uudistettu painos. Luonnontieteellinen keskusmuseo, Kasvimuseo, Helsinki. 656 s.
- Ingelög, T. & Lillieroth, G. 1987. *Calypso bulbosa*. Teoksessa: Ingelög, T., Thor, G. & Gustafsson, L. (toim.). *Floravård i skogsbruket – Artdel. 2:a upplagan*. Skogsstyrelsen, Jönkö-ping. 458 s.
- Jäkäläniemi, A. 2012. Neidonkenkä – norna. Teoksessa: Rytä-ri, T., Kalliovirta, M. & Lampinen, R. (toim.). *Suomen uhanalaiset kasvit*. S. 75–77. Tammi, Helsinki.
- Kalliovirta, M. 2017. Neidonkenkä (*Calypso bulbosa* (L.) Oakes). Teoksessa: Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.). *Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt*. S. 227–229. Suomen ympäristö 1/2017.
- Kemppainen, E. 2020. Putkilokasvit ilmaston muuttuessa. Liite 1 teoksessa: Pöyry, J. & Aapala, K. (toim.). *Lajit ja luontotyypit muuttuvassa ilmastossa*. S. 140–200. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 2/2020.

Kuva: Heikki Eeronheimo